

УДК 378.147:316.74

Виховання гармонійної особистості — пріоритет сучасного ВНЗ

Наталья Моїсєєва,

кандидат філософських наук, доцент,

Артур Левкін,

кандидат технічних наук, доцент,

Харківський національний технічний
університет сільського господарства
імені Петра Василенка

Світа є найважливішим чинником, що визначає ступінь добробуту нації, формування якості всього суспільства, оскільки вона може сприяти вирішенню проблем, що виникають у процесі реалізації основних тенденцій світового розвитку. У всі часи освіти відводилася найважливіша роль у збереженні культури нації. В епоху соціально-економічної кризи пріоритет був змінений на користь отримання матеріальних благ за будь-яку ціну. В даний час, з одного боку, приходиться розуміння того, що без збереження загальної духовності й культури нації фінансові вигоди не мають сенсу, в зв'язку з цим особливо актуалізується проблема освіти, виховання і культури та зростає роль і відповідальність навчальних закладів перед суспільством. З іншого боку, в якості основного фактора

розвитку професійної освіти виступають запити економіки, науки, техніки і виробництва. В останнє десятиліття основним типом стало наукомістке виробництво із застосуванням технологій, заснованих на широкій автоматизації. Фахівці з професійною освітою — це працівники інтелектуальної праці, широко затребувані, до яких на сучасному етапі пред'являються досить високі вимоги як до професіоналів. Система вищої освіти сьогодні розглядається як найважливіший інститут соціалізації особистості, де навчання і виховання являють собою єдиний процес, спрямований на підготовку високоосвічених, широко ерудованих, культурних, творчо мислячих фахівців. У студентські роки молоді люди найбільш активно долучаються до цінностей культури, набувають навичок суспільно-

політичної діяльності, інтенсивно розширюють коло спілкування. Цьому сприяє особливий уклад життя вищої школи, де суттєвою рисою є заохочення творчості, ініціативи в пошуку оптимальних форм і методів самостійного добування знань. Актуальність і значимість виховної роботи у вузівському соціумі в умовах інтеграції в загальносвітовий освітній простір не тільки не зменшуються, а значно збільшуються [1, 2, 3].

Про необхідність підвищення професійного та загальнокультурного рівня випускників наголошується у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» та національній доктрині розвитку освіти.

Кардинальні зміни в соціокультурній та економічній сферах життя суспільства вимагають абсолютно нового розуміння завдань професійної освіти. І цей факт, безсумнівно, підвищує вимоги суспільства до особистості випускників всіх освітніх установ. Сьогоднішній випускник ВНЗ — це не тільки фахівець, що володіє сучасними знаннями за своїм профілем, професіонал у своїй галузі. Роботодавців цікавлять його особистісні якості: такі як активність, мобільність, здатність самостійно приймати рішення і отримувати результат, схильність до саморозвитку, серйозність мотивації до професії і неформальне ставлення до роботи, активна життєва позиція та позитивне ставлення до життя і людей [4, 5].

Динамічні зміни в суспільстві створюють ситуацію, коли ВНЗ долучають студентів до того обсягу знань, який сприяє їх підготовці до життя і праці в сучасних умовах. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (далі ХНТУСГ) бачить свою місію у підготовці кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на сучасному ринку праці, що володіють загальнокультурними і професійними компетенціями, готових до їх реалізації в інформаційному та виробничому соціумі. Це означає, що педагогічний колектив повинен не тільки передавати студентам певну суму знань і елементів культури,

але і створювати людину з розвинутою уявою, творчим мисленням, здібностями до абстрагування і з інтелектуальним потенціалом, відповідним вимогам сучасного суспільства. В університеті створені умови для повної реалізації особистого та соціального становлення, розвитку самостійності та ініціативи студентів як майбутніх фахівців, професіоналів і громадян. Метою виховної діяльності є формування у студентів громадянськості, відповідальності за свою професійну підготовку, працьовитості, поваги до прав і свобод людини, розкриття творчого потенціалу, формування фізично і духовно розвинутої особистості, адаптованої до сучасних умов життя, конкурентоспроможної на ринку праці. ХНТУСГ накопичив певний досвід у формуванні всебічно і гармонійно розвинутої особистості студентів. До найважливіших умов організації виховної роботи тут можна віднести створення єдиного виховного простору ВНЗ, суб'єктами якого є викладачі, студенти, студентські об'єднання, структурні підрозділи інституту, органи студентського самоврядування тощо.

Основними організаційними та педагогічними умовами реалізації Концепції національно-патріотичного виховання є: ефективне управління виховної системою, створення та впровадження нових механізмів студентського самоврядування, інституту кураторів, робота спортивних секцій, творчих об'єднань, гуртків і клубів за інтересами тощо; диференціація виховної роботи зі студентами різних курсів; індивідуалізація виховної роботи та акцентування її на самовихованні, саморозвитку особистості студентів. Навчальний процес, виробнича практика, науково-дослідна робота студентів — все несе частину виховної функції. Сьогодні під виховною роботою розуміють найчастіше позанавчальну роботу, тобто заходи, спрямовані на організацію дозвілля студентів [6]. У той же час закон України «Про освіту» встановлює, що виховання, поряд з навчанням, є одним з компонентів освіти, суть якого

полягає у розвитку особистості студента. Отже, виховна діяльність повинна бути присутня не тільки під час позанавчальної роботи, а й, насамперед, у навчальному процесі. У той же час, особистість студента можна розглядати як таку, що потребує управління з боку педагогів, оскільки, за нашими спостереженнями, у багатьох студентів психологічний вік набагато відстає від фізіологічного. У багатьох ще потребують розвитку соціальна і громадянська позиція, комунікація, творчі здібності, самовираження. Студент продовжує розвиватися як суб'єкт навчальної діяльності, і його роль як активного учасника власної освіти ще не до кінця усвідомлена. У цьому зв'язку необхідно сформулювати визначення місії викладача не тільки як транслятора знань, а й як активного агента виховання студентів у ВНЗ. Інститут кураторства з метою організації виховної роботи зі студентами молодших курсів передбачає таку педагогічну підтримку, яка може носити різний ступінь залучення до студентського життя. На першому курсі необхідна допомога в адаптації, а на останніх курсах потрібна допомога в науковому самовизначенні, і цю функцію можуть виконувати вже наукові керівники. Таким чином, викладач, який виконує функції куратора студентської групи, — це посередник між студентами і складною структурою життєдіяльності вузу. Він знає групу і окремих студентів краще, ніж інші викладачі, які читають навчальні курси протягом одного року або семестру. Куратор — одна з професійних функцій вузівського викладача, пов'язана з педагогічною підтримкою студентів як дорослих учнів. Тому, відносячи кураторство до професійної сфери діяльності вузівського педагога, ми вважаємо, що його важливими професійними якостями повинні бути педагогічна ерудиція, педагогічне (практичне і діагностичне) мислення, педагогічна інтуїція і передбачення, педагогічна спостережливність, педагогічний оптимізм і винахідливість, педагогічна рефлексія. Професійна роль куратора передбачає сплав індивідуаль-

них, особистісних, власне суб'єктивних якостей, адекватність яких сприяє успішному виконанню даних професійних обов'язків і впливає на стиль виконання ролі куратора. Куратори можуть цілеспрямовано сприяти процесу культурного зростання студентів, формуванню певного досвіду в різних ситуаціях. Не варто розуміти роботу куратора однобічно, тільки як інформуючу й контролюючу. У куратора багато функцій, але, перш за все, він наставник, а в сучасному розумінні, — менеджер, тобто той, хто використовує ресурси і внутрішній потенціал інших людей для досягнення конкретних цілей.

Демократизація вищої школи, сучасні педагогічні технології та підходи до організації навчання і виховання у ВНЗ вимагають широкої участі студентів в управлінні навчальним закладом, у вирішенні значного кола питань навчання, побуту і відпочинку, забезпечення оптимальної системи формування особистості майбутнього фахівця [7, 8]. Провідна роль у цих процесах належить студентському самоврядуванню. Воно посідає особливе місце у формуванні соціально зрілої особистості, розвитку управлінських, організаторських, комунікативних здібностей майбутніх фахівців, істотно впливає на зростання їх професійної компетентності, відповідальності, самостійності, здатності до самоорганізації та саморозвитку, вироблення творчого підходу у вирішенні поставлених завдань. При цьому студентське самоврядування є не просто самостійним явищем, а виступає істотним компонентом всього виховного процесу в університеті, що несе особливе ідеологічне навантаження. Показовою в цьому відношенні є система студентського самоврядування, що склалася в ХНТУСГ. В даний час це стійка багаторівнева система, що включає в себе студентський комітет університету, студентські комітети навчально-наукових інститутів, студентську раду гуртожитків, раду відмінників, старостат, раду молодих вчених, участь у профспілковій роботі, громадських організаціях тощо. Робота

органів студентського самоврядування, молодіжних громадських організацій, структурних підрозділів дозволяє скоординувати діяльність всіх ланок складного виховного процесу, направити його в потрібне русло. З метою забезпечення представництва студентів у вищих органах управління університету голова студентського комітету та голови студентських комітетів ННІ введені до складу Вченої Ради університету та інститутів, комітету у справах молоді, профспілкового комітету. Сенс діяльності студентського самоврядування полягає в тому, що його робота має набувати соціально-практичного характеру, обумовленого необхідністю свідомого, відповідального ставлення студентів до можливостей і перспектив свого професійного і культурно-морального самовизначення.

Головними завданнями студентського самоврядування, на нашу думку, є: формування у студентів відповідального і творчого ставлення до навчання, громадської діяльності та продуктивної суспільно-корисної праці, сприяння оволодінню кожним студентом навичками продуктивної самостійної роботи і наукової організації праці, всебічному розвитку особистості шляхом включення в різноманітні види діяльності, забезпечення принципості, об'єктивності та компетентності при реалізації прав студентів; формування у членів колективу на основі самостійності у вирішенні питань студентського життя активної життєвої позиції, навичок в управлінні державними і громадськими справами; виховання у студентів почуття господаря в університеті, поваги до закону, норм моралі; створення обстановки нетерпимості до правопорушень, пияцтва, наркоманії та інших антигромадських проявів, надання допомоги адміністрації, професорсько-викладацькому складу в організації та вдосконаленні навчально-виховного процесу — через своєчасний всебічний аналіз якості знань студентів, причин низької успішності з подальшим прийняттям конкретних заходів щодо усунення цих причин і т.д.;

пошук і організація ефективних форм самостійної роботи студентів; організація системи контролю за навчальною і трудовою дисципліною студентів, своєчасність застосування заходів громадського та дисциплінарного впливу до порушників; активізація діяльності громадських організацій, надання допомоги в реалізації їх статутних цілей і завдань; організація вільного часу студентів, сприяння всебічному розвитку особистості кожного члена студентського колективу; організація системи вивчення та врахування громадської думки студентів з найважливіших питань життя і створення умов, при яких забезпечується участь кожного зацікавленого студента в обговоренні проблем, прийнятті та виконанні рішень; встановлення і підтримання контактів з молодіжними організаціями інших ВНЗ. В даний час проведена значна організаційно-виховна робота з оновлення та активізації діяльності студентського самоврядування. Зокрема, відбулися звітно-виборні збори як на загальноуніверситетському рівні, так і в інститутах, підведені підсумки і намічені перспективи розвитку студентського самоврядування в університеті. Студком тримає руку на пульсі університетського життя: з молоддю енергією допомагає в організації всієї культурно-масової, спортивно-оздоровчої, науково-дослідницької діяльності студентів.

Адміністрація університету постійно взаємодіє з органами студентського самоврядування, надаючи їм різноманітну методично та організаційну допомогу та підтримку. Виховна робота, питання її організації, підвищення якості та ефективності — це одне з головних напрямів у діяльності керівництва та всього колективу ХНТУСГ. Важливо виховати не просто фахівців високої кваліфікації, але, в першу чергу, людей високоморальних, патріотів, готових вирішувати професійні завдання у найскладніших умовах суспільного життя. Але щоб сформувати у випускника університету ці принципи на рівні його світогляду, потрібні зусилля

багатьох людей: ректорату, комітетів у справах молоді, структурних підрозділів, професорсько-викладацького складу, інституту кураторів, профспілкового комітету, студентських комітетів і кожного викладача і студента. Професійний, громадянський і патріотичний обов'язок викладачів — бути в рівній мірі фахівцями, вихователями і наставниками. Виняткову роль у вихованні студентів та слухачів відіграє викладач університету. Саме його ставлення до роботи, до студентів, високий професіоналізм, ерудиція, самодисципліна, прагнення до творчості сприяють формуванню подібних якостей і в студентському середовищі. Саме інтелігентність, комунікабельність, доброзичливість і тактовність створюють таку атмосферу між викладачами та студентами, коли останні стають рівноправними суб'єктами єдиного процесу освіти — навчання і виховання. Викладач не має права займати позицію безстороннього спостерігача в питаннях духовного і морального становлення студентської молоді, а його професіоналізм повинен оцінюватися не тільки за якістю викладу навчального матеріалу, а й за виховним ефектом проведених занять, їх впливу на душу і серця студентів. На сьогоднішній день в університеті склалася планомірна, прогнозована і керована система виховної роботи. Зусиллями колективів навчально-наукових інститутів, кафедр, інших структурних підрозділів сформований єдиний виховний простір, що базується на загальній методології виховної роботи. Для безпосередньої організації та координації дій усіх структурних підрозділів університету в питаннях виховної роботи у 1993 році було створено комітет у справах молоді і спорту, що є підрозділом, який оперативно вирішує поточні питання, бере участь у плануванні та реалізації виховного процесу.

Сьогодні в університеті не просто підтримуються колишні традиції. Активно народжуються нові починання, проводяться загальноуніверситетські урочисті церемонії, культурно-масові, спортивно-

оздоровчі заходи. Слід зазначити проведення Олімпійського уроку з підведенням підсумків спортивного року, конкурс «Кращий куратор року», заплановано проведення університетського Зльоту відмінників.

З пріоритетних напрямів виховної діяльності до основних завдань у виховній сфері можна віднести: формування виховного середовища, всебічне зміцнення і збереження кращих традицій університету, формування духовно-моральних якостей, громадянської відповідальності та патріотизму, активної життєвої позиції, загальної та професійної культури студентів; систематичне інформування з найважливіших питань політичного та громадського життя країни, міста, колективу, стимулювання пізнавальної діяльності, творчих здібностей та навчально-трудової активності учнів; соціально-психологічний супровід освітнього процесу, проведення психолого-консультаційної та профілактичної роботи, адаптація студентів-першокурсників до нових умов їх життєдіяльності; моніторинг мотиваційно-ціннісних установок студентів, їх потреб і запитів; організація соціального захисту, соціальної підтримки; організація культурно-дозвільної, спортивно-оздоровчої роботи, розвиток потреби у здоровому способі життя, розвиток студентського самоврядування; підбір та підготовка кадрів ведення виховної роботи, стимулювання їх діяльності; творчий пошук, освоєння нових форм, методів і прийомів виховної роботи [9, 10].

Названі завдання можуть бути вирішені тільки тоді, коли всі учасники навчально-виховного процесу будуть розуміти необхідність виховної роботи, її роль і цілі у формуванні майбутніх фахівців-аграріїв. Далеко не всі проблеми вирішені, але колектив університету сповнений рішучості створити таке освітнє середовище, в якому випускник отримує можливість і вміння оновлювати, доповнювати і застосовувати раніше набуті знання та вміння, постійно розширювати свій світогляд, підвищувати

культуру, розвивати здібності і вдосконалюватися як фахівець. А значить, кажучи словами відомого педагога С.І. Гессена, «освіта стане порядком людини в цьому світі».

Література

1. Бєлова, Л.О. Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики. — Харків : Вид-во НУА, 2004. — 264.
2. Бєх, І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І.Д. Бєх. — К. : ІЗ МН, 1998. — 204 с.
3. Бутрим, Г.А. Современные приоритеты воспитания студенческой молодежи // Вышэйш. шк. — 2001. — № 1. — С. 9–13.
4. Вітвицька, С.С. Основи педагогіки вищої школи. — К. : Центр навч. літ., 2003.
5. Закон України «Про вищу освіту».
6. Концепція виховної роботи ХНТУСГ ім. Петра Василенка.
7. Коханович, Л.И. и др. Гуманизация образования и создание комфортной гуманитарной среды в вузе. — М., 1994.
8. Масленникова, В.Ш. Современная идеология воспитания социально-ориентированной личности. — Казань, 2004.
9. Русецкий, А.В., Гащенко, Л.А. Патриотические ценности студенческой молодежи в условиях социальной трансформации // Социология. — 2000. — №1. — С. 34–43.
10. Чайкун, С.А., Богданович, А.Б., Логимахов, А.И. Методические и организационные аспекты воспитательной работы в вузе // Педагогическое образование в классическом университете: проблемы и перспективы : материалы Междунар. науч.-практ. конф., 12 окт. 2000 г. ; под. ред. Н.А. Березовина. — Мн. : БГУ, 2000. — Ч. 1.

05.06.2014